

Spelet om Nordskandinavien.

Det europeiska stormaktskriget har under de gångna två åren uppvisat många och hastiga scenförändringar. Vintern och våren 1940 var Norden skådeplats för den rörliga krigsföringen och föremål för ett intensivt politiskt intresse. Finland upplevde sitt blodiga, men ärorika vinterkrig. Några månader senare anfölls Danmark och Norge och berövades sin självständighet. Som genom ett under räddades Sverige från att bli indraget i kriget. Faran var emellertid oändligt mycket större än vad det svenska folket då anade.

Vid den tyska ockupationen av Frankrike påträffades i en järnvägs-vagn i den lilla staden La Charité en mängd dokument, härrörande från den franska generalstaben. Tyska utrikesdepartementet har nu i en vit bok offentliggjort dessa hemliga aktstycken, som delvis redan tidigare varit publicerade i tysk press. Läsningen av dessa dokument, som återgivas dels i facsimilering, dels i tysk översättning, ger icke minst en svensk anledning till allvarlig eftertanke. En hel rad av de publicerade dokumenten berör nämligen Sveriges ställning under kriget. De visa att de svenska järnmalmsgruvorna i Norrbotten voro föremål för de allierade regeringarnas och generalstabernas oavslåliga uppmärksamhet.

Det första dokumentet, som rör vårt land, är ett odaterat aktstycke, sannolikt från början av januari 1940, vari betonas de allmänna fördelarna av att lämna allierad hjälp till Finland bl. a. på grund av att därigenom Sverige och Norge skulle automatiskt dragas in i fronten mot Tyskland. I flera telegram från franske konseljpresidenten och utrikesministern Daladier till Frankrikes ambassadör i London Corbin understrykes nödvändigheten av en snabb allierad aktion till Finlands bistånd. Otålighet över Englands dröjande hållning framskyntar. Det betonas, att de allierade genom en aktion i Nordskandinavien skulle "i sista minuten förskaffa sig den faktiska kontrollen över den svenska järnmalmen", vilket vore huvudsaken. Det konstateras emellertid, att Sverige hårdnaakat vägrar att med-

allierad operation i föregivet syfte att understödja Finland. I det "sökande efter krigsskådeplatser", som var ett så karakteristiskt drag för såväl den allierade som den tyska krigsföringen i början av 1940, kvarstod emellertid ur allierad synpunkt Nordskandinavien som en av de politiskt och strategiskt viktigaste punkterna. Till Nordens olycka utlöste ju också inom kort den växande spänningen på nordfronten den aktion från tysk sida, som ledde till Danmarks besättande och Norges underkuvande.

Den 9 april diskuterade den franska krigsledningen vilken ståndpunkt man skulle intaga i den nya situation, som inträffat genom det tyska blixtnanfallet på Norge. Det ansågs vara av allra största betydelse att snarast möjligt genomföra den planerade ockupationen av Narvik och komma i besittning av de svenska malmfälten. Reynaud, som nu blivit konseljpresident, uttalade i ett telegram till Corbin en förmodan att Sverige skulle med vapenmakt möta en allierad aktion mot malmgruvorna, varigenom besättandet av Narvik skulle visa sig ganska värdelöst ur allierad synpunkt. Ett mycket intressant dokument är protokollet från högsta krigsrådets sammanträde i London den 27 april. Där diskuterades ingående situationen i Norge, som då ännu var oavgjord, och möjligheten att med utgångspunkt från de allierades militära hjälp till Norge avskära tyskarna från den svenska järnmalmen. Den engelske premiärministern påpekade, att detta vore ett av de allierades huvudmål. Det vore dock mycket ovisst, om man skulle bli i stånd att bemäktiga sig de svenska gruvorna. Reynaud väckte då det kuriösa förslaget, att man skulle erbjuda Sverige en viss penningssumma såsom skadestånd för malmgruvornas förstörande. Mr Chamberlain avvisade kort och bestämt detta förslag. Han påpekade, hur Sveriges läge blivit radikalt förändrat genom den tyska ockupationen av Norge och Danmark och avspärningen västerut. Sverige vore nu i hög grad beroende av handeln med och över Tyskland och måste betala härför med sin järnmalm.

Stiftelsen norsk okkupasjonshistorie, 2014

område och att därigenom hjälpen till Finland omöjliggöres. Dock håller Daladier före, att förekomsten av välutrustade stridskrafter vid svenska gränsen skulle kunna påverka Sveriges slutliga ståndpunktstämning i för de allierade gynnsam riktning. Det främsta syftet med aktionen vore att avstänga Tyskland från tillgången till den svenska järnmalm.

I en P. M. av den franske överbefälhavaren, general Gamelin, av den 10 mars 1940 diskuteras ingående dessa spörsmål. Det franska överkommandot hade utarbetat en plan för landsättning av allierade truppkontingenter i Petsamo. Samtidigt skulle försiktigtvis hamnar och flygplatser på den norska västkusten besättas av de allierade. Operationerna skulle också om möjligt utsträckas till Sverige och malmgruvorna. Vid en överläggning i det högsta allierade krigsrådet den 5 februari sköto engelsmännen frågan om en omedelbar hjälp till Finland i bakgrunden, men däremot visade de sig vara avgjorda anhängare till planen på en aktion mot de nordsvenska gruvorna; en överföring till Finland av åtminstone en del av de insatta styrkorna betraktades såsom en sidoperation. Planen på en operation mot Petsamo tillmättes också sekundär betydelse. Majoriteten i det högsta krigsrådet anslöt sig till den engelska ståndpunkten, och man beslöt, att förberedelserna för en skandinavisk expedition skulle omedelbart igångsättas, så att transporter kunde påbörjas i början av mars. Ledningen av de planlagda operationerna i Nordskandinavien uppdrogs åt det brittiska överkommandot.

I Gamelins P. M. understrykes, att Nordskandinavien förvandling till en krigsskådeplats ur de allierades synpunkt erbjöd ett mycket betydande intresse. Bortsett från de moraliska verkningarna, skulle blockaden mot Tyskland härigenom bli mera fullständig, men mest betydelsefullt vore spärrandet av järnmalmstransporter till Tyskland.

Aktionen i Nordskandinavien hade dock som bekant icke hunnit komma i gång, då fredsslutet i Moskva den 13 mars plötsligt förändrade situationen och uteslöt möjligheten av en

skulle gå med på att förstöra det enda bytesmedel, som det hade i sin hand gentemot Tyskland. Om däremot tyskarna angrepe Sverige, så skulle Sverige utan tvivel förstöra gruvorna men icke under några andra omständigheter, ansåg Chamberlain. Med denna mycket realistiska replik avfördes Reynauds förslag ifrån dagordningen.

Händelseutvecklingen i Norge gjorde också snart slut på de fransk-engelska spekulationerna på en aktion mot de svenska malmfälten, och då några veckor efteråt Tyskland satte i gång sin krigsmaskin mot Holland, Belgien och Frankrike, fick man annat att tänka på i London och Paris än på de lösa och rätt diletantmässiga projekten till en flankoperation i norr.

I Sverige var man under våren 1940 ingalunda okunnig om den fara, som hotade. Sveriges regering motsatte sig i samförstånd med utrikesnämnden från första början de allierades planer på att över norsk-svenskt territorium bringa Finland militär undsättning, i klar insikt om att en sådan operation icke skulle ge Finland effektiv hjälp men däremot omedelbart indraga Sverige och Norge i stormaktskriget. Sedan genomtågsplanerna uppgivits, var Sverige fast beslutet att med alla medel avvärja ett eventuellt angrepp mot Lappgruvorna. Man var fullt medveten om den risk, som här förelåg, men man var också beredd att möta den. Vetskapen om att Sverige med vapenmakt komme att motsätta sig en allierad aktion i nordligaste Sverige har tydligen också verkat återhållande på de allierade. När man nu i Sverige ser tillbaka på dessa kritiska månader och i ljuset av de publicerade dokumenten besinnar den risk, som vårt land då löpte, inse vi väl, att den lyckosamma utgången icke var vår förtjänst. Men med tillfredsställelse kunna vi säga oss, att Sveriges politiska ledning rätt bedömde läget och var beredd att med alla medel försvara vår neutralitet. Skulle den situationen ånyo inträffa att samma hot riktas mot oss, så skall Sverige veta att handla på samma sätt mot varje angripare.